

دانشگاه قم

دانشکده الهیات و معارف اسلامی

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد رشته علوم قرآن و حدیث

گرایش تفسیر و علوم قرآن

عنوان:

بررسی مسأله افشاگری در قرآن از دیدگاه

مفسران فریقین

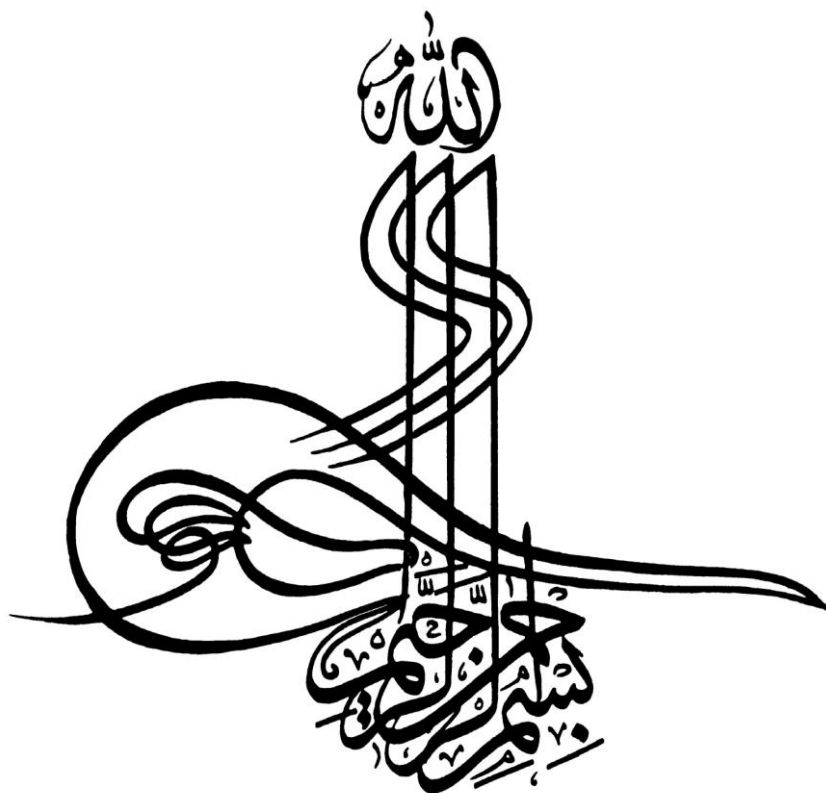
استاد راهنما:

حجت الاسلام و المسلمین دکتر محمد هادی مفتاح

نگارنده:

حامد محمدی

تابستان ۱۳۹۵

تقدیم به:

تقدیم به خاندان عصمت و طهارت چهارده معصوم (علیهم السلام)

و

تقدیم به خانم حضرت فاطمه معصومه (علیها السلام)

و

هم چنین تقدیم به ارواح پاک شهدای مدافع حرم

تقدیر و تشکر:

حمد و سپاس خدای را که توفیق کسب دانش و معرفت را به ما عطا فرمود.

در اینجا بر خود لازم می‌دانم که از کلیه اساتید بزرگوار، به ویژه اساتید دوره کارشناسی ارشد که در طول سالیان گذشته مرا در تحصیل و کسب علم یاری نموده‌اند تقدیر و تشکر نمایم. از استاد گرامی و بزرگوار جناب حجت الاسلام و المسلمین دکتر محمد هادی مفتاح که راهنمایی اینجانب را در انجام تحقیق، پژوهش و نگارش این پایان‌نامه تقبل نموده‌اند، نهایت تشکر و سپاس گذاری را دارم.

و هم چنین از دوستان عزیزم آقایان محمد علی توحیدی نیا و مجتبی صحرائی، که بنده را در تکمیل این پایان‌نامه یاری و راهنمایی کردند، کمال تشکر را دارم.

در ضمن از پدر و مادر عزیزم که در زندگانی ام زحمات فراوان و بی دریغی کشیدند و در طول نگارش این اثر بنده حقیر را تحمل کردند، تشکر و قدردانی می‌کنم.

در پایان برای همه این عزیزان؛ از خداوند منان توفیقات روز افزون، طول عمر با عزت و

عاقبت به خیری مسئلت دارم.

چکیده

افشاگری به معنای آشکار کردن اسرار است. این مسأله در زندگی اجتماعی از اهمیت فراوانی برخوردار است، بطوریکه ساختار روابط بین اشخاص و جوامع با فرهنگ و اعتقادات متفاوت تحت تأثیر مسأله افشاگری رویکرد بخصوصی دارد. خداوند در قرآن نیز با توجه به جامعیت و فراگیری اسلام در همه مکان‌ها و زمان‌ها، به این مسأله در آیات متعددی اشاره کرده است. اغلب آیات افشاگری بعد از حضور پیامبر اسلام(ص) در مدینه و تشکیل حکومت اسلامی نازل شد، لذا بیشتر آیات مورد بررسی در این نوشتار در سوره‌های مدنی قرار دارند. بر اساس آراء و نظرات مفسران بنام و مشهور فریقین (شیعه و اهل سنت) افشاگری‌های قرآن درباره‌ی گروه‌هایی است که علاوه بر ارتباط نزدیک مسلمانان با آنان، بیشترین دشمنی و فتنه‌انگیزی را نسبت به پیامبر(ص) و مؤمنین - برای نابودی و ریشه کنی حقایق اسلام - انجام می‌دادند. لذا آیات افشاگری خطاب و هشدار است به پیامبر(ص) و مسلمین درباره‌ی چهره‌ی واقعی دشمنان و رفتار و رویکرد آنان نسبت به مسلمانان و نیز فتنه‌های برخاسته از سه طیف کفار، یهودیان اهل کتاب و منافقین. آیات افشاگری که پرده از ذات اصلی و نقشه‌های دشمنان اسلام برمی‌دارد، علاوه بر یاری حکومت اسلامی برخاسته توسط پیامبر(ص)، نقشه‌ی راهی برای جوامع اسلامی - در هر زمان و مکانی - در ارتباط مسائل سیاسی با دیگر حکومت‌هاست. بخشی از آیات افشاگری، علاوه بر بیان مصادیق افشاگری‌هایی که در زمان پیامبر(ص) صورت گرفته، هم چنین به موارد جواز یا عدم جواز افشاگری، در ارتباط با اشخاص و مسائل حکومتی اشاره شده است.

کلیدواژه‌ها: افشاگری، پرده برداری، یهود، کفار، منافقین

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه.....	۱

فصل اول:

کلیات

۱-۱. مباحث مقدماتی.....	۴
۱-۱-۱. تعریف و بیان مسأله.....	۴
۱-۱-۲. اهمیت و اهداف موضوع.....	۴
۱-۱-۳. پیشینه پژوهش.....	۵
۱-۱-۴. روش تحقیق و منابع تفسیری.....	۶
۱-۱-۵. پرسش های پژوهش.....	۷
۱-۱-۶. فرضیه های پژوهش.....	۷
۲-۱. مفاهیم و تعاریف.....	۸
۱-۲-۱. افشاگری در لغت.....	۸
۱-۲-۲. افشاگری در اصطلاح.....	۹

فصل دوم:

افشای مشرکین

۱-۲. درباره‌ی سوره‌ی مبارکه براءت (توبه).....	۱۲
۱-۱-۲. داستان ابلاغ سوره توبه.....	۱۴

- ۲-۱-۲. مأموریت امیرالمؤمنین علی (ع) در ابلاغ سوره ی براءت ۱۶
- ۲-۲. درباره‌ی آیات ابتدایی براءت ۱۸
- ۳-۲. افشاگری رفتار و کینه مشرکان در برابر مسلمانان ۲۱
- ۲-۳-۲. ۱. افشای ویژگی مشرکین ۲۵
- ۲-۳-۲. ۲. برداشت ۲۷

فصل سوم:

افشای یهودیان اهل کتاب

- ۳-۱. ۱. افشای شدت عداوت یهود نسبت به مسلمانان ۳۰
- ۳-۱-۱. ۱. دشمنی یهود و نرمش نصاری ۳۰
- ۳-۱-۲. ۲. برداشت ۳۹
- ۳-۲. ۲. پرده برداری خداوند از رازهای یهود ۴۱
- ۳-۲-۱. ۱. افشای آرزوی از روی حسادت ۴۱
- ۳-۲-۲. ۲. افشای شرارت عمیق یهود ۴۵
- ۳-۲-۳. ۳. برداشت ۵۲
- ۳-۳. ۳. افشای پنهان کاری سران یهود (کتمان حقیقت) ۵۵
- ۳-۳-۱. ۱. برداشت ۵۸
- ۳-۴. ۴. افشای تحریفات یهودیان ۵۹
- ۳-۴-۱. ۱. تحریف آگاهانه از روی عناد (انتظار بی جا) ۵۹
- ۳-۴-۲. ۲. تحریف برای منافع شخصی ۶۲
- ۳-۴-۳. ۳. رسوایی تحریف گران ۶۶
- ۳-۴-۴. ۴. برداشت ۷۰
- ۳-۵. ۵. افشای جاسوسی یهود ۷۲
- ۳-۵-۱. ۱. برداشت ۷۸
- ۳-۶. ۶. افشای یهودیان مسلمان نما ۸۰
- ۳-۶-۱. ۱. نفاق در ایمان ۸۰

۳-۶-۲. فتنه خطرناک (فریبکاری برای تضعیف و تشکیک در دین)..... ۸۳

۳-۶-۳. برداشت..... ۸۹

فصل چهارم:

افشای منافقین

۴-۱. معرفی و افشای هویت منافقین..... ۹۲

۴-۱-۱. برداشت..... ۱۰۱

۴-۲. افشای حقیقت درونی منافقین..... ۱۰۴

۴-۲-۱. برداشت..... ۱۱۰

۴-۳. افشای وجود خط نفاق..... ۱۱۱

۴-۳-۱. برداشت..... ۱۱۵

۴-۴. افشاگری و رسوایی رفتار و عملکرد منافقین..... ۱۱۶

۴-۴-۱. همراهی به دروغ..... ۱۱۶

۴-۴-۲. دوستی با کفار..... ۱۱۹

۴-۴-۳. ریاکاری..... ۱۲۳

۴-۴-۴. بهانه جویی برای عدم حضور در جهاد..... ۱۳۰

۴-۴-۵. برداشت..... ۱۳۴

فصل پنجم:

مصادیق افشاگری

۵-۱. افشای پیمان شکنی و توطئه یهودیان بنی نضیر..... ۱۳۸

۵-۲. افشای جلسات شبانه منافقین..... ۱۴۱

۵-۳. افشای فتنه سرکرده منافقین (عبدالله بن ابی)..... ۱۴۳

- ۴-۵. افشای تخلف اعراب (در سفر حدیبیه)..... ۱۴۸
- ۵-۵. افشای اهل عقبه (توطئه ترور پیامبر(ص))..... ۱۵۰
- ۶-۵. افشای توطئه بانیان مسجد ضرار..... ۱۵۲
- ۷-۵. افشای عدم راز داری برخی از همسران پیامبر(ص)..... ۱۵۶
- ۸-۵. برداشت ۱۶۰

فصل ششم:

احکام افشاگری

- ۱-۶. جواز افشاگری..... ۱۶۲
- ۱-۱-۶. جواز افشای ظالم (نهی افشای عیوب مردم)..... ۱۶۲
- ۲-۱-۶. جواز افشاگری برای رفع اتهام..... ۱۷۱
- ۲-۶. ممنوعیت افشاگری..... ۱۷۶
- ۱-۲-۶. افشای اسرار مسلمانان به بیگانه..... ۱۷۶
- ۲-۲-۶. افشای اسرار نظامی..... ۱۷۸
- ۳-۲-۶. افشای اخبار امنیتی در غالب شایعه..... ۱۸۲
- ۴-۲-۶. اشاعه فحشاء..... ۱۸۶
- ۳-۶. برداشت..... ۱۹۰
- تطبیق و نتیجه گیری..... ۱۹۴
- فهرست منابع و مآخذ..... ۲۰۱

مقدمه

با آغاز نبوت پیامبر اسلام حضرت محمد(ص)، خداوند به جهت یاری و نصرت پیامبر خاتم(ص)، با نزول اخبار غیبی در غالب آیات قرآن، پرده از عداوت و اهداف شوم دشمنان اسلام برداشته و ایشان را برای پیامبر(ص) و مسلمانان رسوا می نمود. بخش زیادی از این آیات - که در این نوشتار به آیات افشاگری معرفی و خواننده می شود - بعد از شکل گیری حکومت اسلامی توسط پیامبر(ص) در مدینه نازل شد، لذا اکثر آیات افشاگری در سوره‌های به اصطلاح مدنی واقع شده است. در این نوشتار بر آن شدیم که این آیات را از دیدگاه تفاسیر شیعه و اهل سنت بررسی و تقسیم بندی کنیم. از آنجایی که مسأله افشاگری جزء مسائل اجتماعی و حکومتی محسوب می شود، لذا منابع تحقیقی این نوشتار در درجه اول تفاسیر معتبر و مشهور فریقین با موضوع اجتماعی و جامع، در دستورکار قرار گرفت. از جمله تفاسیر: مجمع البیان، المیزان، کاشف و نمونه از مفسران شیعه؛ و تفاسیر جامع البیان، تفسیر کبیر فخر رازی، کشاف و تفسیر منیر از مفسران اهل سنت.

این پایان نامه مشتمل بر شش فصل، به شرح زیر می باشد:

فصل اول: کلیات؛ در این فصل بعد بیان مسأله، اهمیت موضوع، اهداف، پیشینه، روش تحقیق، سؤالات اصلی و فرعی و فرضیه های، سپس در عنوان مفاهیم به تعریف لغوی و اصطلاحی افشاگری پرداختیم.

فصل دوم: افشای مشرکین و کفار؛ در این فصل بعد معرفی اجمالی از سوره برائت و توضیح مختصر درباره آیات ابتدایی این سوره، به مسأله افشاگری خداوند در مورد ویژگی رفتاری، رویکرد، کینه و دشمنی کفار مکه نسبت به مسلمانان پرداخته شده است.

فصل سوم: افشای یهودیان اهل کتاب؛ که مشتمل بر آیات افشاگری درباره ی؛ شدت عداوت، پرده برداری از رازهای یهود، پنهان کاری های سران یهود، رسوایی تحریفات و

جاسوسی یهودیان و در پایان یادآوری و آگاهی دادن به پیامبر(ص) نسبت به فتنه‌هایی که یهودیان در مقابله با اسلام و مسلمین انجام داده‌اند.

فصل چهارم: افشای منافقین؛ بخش زیادی از آیات افشاگری مربوط به منافقین است. بعد از معرفی هویت منافقین، پرده از حقیقت درونی آنها برداشته می‌شود، سپس اشاره به وجود خط نفاق در مدینه می‌شود و در پایان رسوایی رفتار و عملکرد منافقین در غالب همراهی بهه دروغ، دوستی با کفار، ریاکاری و بهانه جویی صورت می‌گیرد.

فصل پنجم: مصادیق افشاگری قرآن؛ همانطور که از عنوان مشخص است، این فصل متشکل از نمونه‌های تاریخی افشاگری خداوند در قرآن که در زمان پیامبر(ص) صورت گرفته، می‌باشد. اعم از برخی قبائل یهود، سران منافقین مدینه و برخی از اعراب مدینه و ...

فصل ششم: احکام افشاگری؛ باید توجه داشت که هدف بیان مسائل فقهی از دیدگاه و کلام فقها نیست، بلکه، در این فصل بر اساس آراء و نظرات مفسران درباره‌ی برخی آیات قرآن، به مسأله جواز و عدم جواز افشاگری در شرایط و موارد متفاوت بیان شده است.

قابل توجه اینکه در پایان هر بخش، قسمتی تحت عنوان «برداشت» قرار دارد که جمع بندی‌ها کلی و بهترین نظرات در آن مطرح شده، و نیز در پایان این نوشتار نتیجه گیری کلی از بحث افشاگری‌های قرآن در همه‌ی فصل‌ها بیان شده است.

در پایان پروردگار را شاکرم که به این حقیر توفیق و توانایی، انجام تحقیق و بررسی درباره‌ی بخشی از معارف قرآن و اهل بیت، هر چند قلیل را عنایت فرمود، لذا امید است توانسته باشم حق مطلب تا حدودی آدا کرده باشم. همچنین بر خود لازم می‌دانم از رهنمودها و زحمات استاد گرامی حجت الاسلام و المسلمین آقای دکتر محمد هادی مفتاح تشکر و قدردانی داشته باشم. از خداوند منان برای استاد گرامی و همه کسانی که بنده را در مدت نگارش این پایان نامه یاری نمودند، عاقبت بخیری و توفیقات روز افزون را خواستارم.

و من الله توفیق

قم - حامد محمدی

پاییز ۱۳۹۵

فصل اول:

کلیات

۱-۱. مباحث مقدماتی

۱-۱-۱. تعریف و بیان مسأله

موضوع اصلی این نوشتار «بررسی مسأله افشاگری در قرآن از دیدگاه مفسران فریقین است» می‌باشد. خداوند در برخی از آیات قرآن برای حفظ اسلام و یاری و نصرت پیامبر(ص) در برابر دشمنان اسلام و مسلمین، علاوه بر معرفی چهره‌ی واقعی دشمنان و رفتار و رویکرد آنان نسبت به مسلمانان، پرده از فتنه‌های شوم شان علیه پیامبر(ص) و مسلمانان برداشته است. این آیات که تحت عنوان «آیات افشاگری» در این نوشتار نام‌گذاری شده، بیشتر در سوره‌های مدنی واقع شده‌اند، چرا که بیشتر افشاگری‌های خداوند بعد از تشکیل حکومت اسلامی در مدینه صورت گرفته است.

۱-۱-۲. اهمیت و اهداف تحقیق

بطور کلی آیات افشاگری موجود در قرآن، نقشه‌راهی برای حکومت‌های اسلامی، در چگونگی ارتباط با جوامع دیگر از قبیل دوست یا دشمن و نیز معرفی و چگونگی برخورد با طیف‌های فکری متفاوت جامعه می‌باشد. با دریافت تجربه و برداشت صحیح از آیات افشاگری، می‌توان علاوه بر دفع و کنترل توطئه‌های دشمنان خارجی و داخلی حکومت اسلامی، در برابر فتنه‌های آنان بخوبی ایستادگی کرد و کمترین آسیب و خسارت را تحمل نمود. این مسأله جز با آشنایی کامل و جامع از دشمنان داخلی و خارجی اسلام تحقق‌پذیر نخواهد بود.

لذا مهم ترین اهداف این پژوهش را می توان آشنایی با دشمنان قسم خورده اسلام و مسلمین در قرآن از دیدگاه مفسران فریقین در غالب های؛ معرفی، حقیقت درونی، پیشینه، ویژگی های رفتاری، شدت عداوت و کینه، پرده برداری از رازها و پنهان کاری ها و افشای توطئه ها و فتنه های انجام شده را عنوان کرد. همچنین با استفاده از نظرات مفسران درباره ی برخی از آیات، بخشی از احکام افشاگری از قبیل شرایط جواز و عدم جواز افشاگری را بیان خواهیم کرد.

۱-۱-۳. پیشینه پژوهش

با بررسی پژوهش ها، پایان نامه ها و مقالات علمی مرتبط، جزء یک پایان نامه با عنوان «افشاگری در قرآن و حدیث» نوشته ی آقای اکبر طهماسبی، تا کنون پژوهشی بطور مستقل درباره ی موضوع افشاگری صورت نگرفته است.

پایان نامه اشاره شده با پایان نامه حاضر، از نظر محتوی و موضوع بندی فصل ها در ۸۵ درصد موارد متفاوت اند.

نویسنده در پایان نامه «افشاگری در قرآن و حدیث» علاوه بر مسأله افشاگری در عناوین؛ انواع افشاگری به اعتبار موضوع، انگیزه های افشاگری، افشای راز و تحریم افشاگری در سیره ی قرآن و اهل بیت؛ به موضوعات دیگری از قبیل جایگاه انتقاد در حکومت اسلامی، اهمیت راز داری و جایگاه تقیه در اسلام پرداخته است.

اما در پایان نامه حاضر اختصاصاً به مسأله افشاگری در قرآن از دیدگاه مفسران فریقین در عناوین؛

- افشاگری های قرآن درباره ی کفار، یهودیان و منافقین در غالب معرفی، پیشینه، رفتار و رویکرد نسبت به مسلمانان، پرده برداری از توطئه ها و ....

- مصادیق و نمونه های افشاگری در قرآن

- و نیز احکام افشاگری در غالب جواز و عدم جواز با بیان آیات افشاگری پرداخته شده است.

۱-۱-۴. روش تحقیق و منابع تفسیری

از آنجایی که موضوع از دیدگاه مفسران فریقین بررسی می شود، لذا روش تحقیق به تناسب کتابخانه ای بوده.

نوع اندیشه ورزی در آن را می توان از طرفی توصیفی دانست؛ چرا که در این پژوهش، بعد از بیان آیات افشاگری مربوط به هر بخش، آراء و نظرات مفسران شیعه و سنی بیان شده است. و از طرفی دیگر تطبیقی است؛ زیرا در پایان هر بخش، با بررسی و مقایسه آراء مفسران، بهترین و نزدیک ترین نظر از دیدگاه اجماع مفسران و نگارند، نتیجه گیری شده و در قسمت "برداشت" مطرح می شود.

منابع تفسیری بکار برده شده در این پژوهش به شرح زیر است:

منابع اصلی:

تفاسیر اجتماعی و جامع فریقین: تفسیر جامع البیان (محمد بن جریر طبری) - تفسیر مجمع البیان (فضل بن حسن طبرسی) - تفسیر کشاف (محمود بن عمر زمخشری) - تفسیر المیزان (سید محمد حسین طباطبایی) - تفسیر کبیر یا مفاتیح الغیب (محمد بن عمر فخر رازی) - تفسیر کاشف (محمد جواد مغنیه) - تفسیر منیر (وهبه زحیلی) - تفسیر نمونه (ناصر مکارم شیرازی).

تفاسیر روایی: تفسیر البرهان (هاشم بن سلیمان بحرانی) - تفسیر نورالثقلین (عبد علی بن جمعه حویزی) - تفسیر جامع البیان (محمد بن جریر طبری)

منابع کمکی:

تفسیر التبیان (محمد بن حسن طوسی) - تفسیر التحرير و التنویر (محمد طاهر ابن عاشور) - الدر المنثور (جلال الدین سیوطی) - تفسیر آلاء الرحمن (محمد جواد بلاغی) - تفسیر فی ظلال القرآن (سید قطب) - تفسیر من الهدی القرآن (محمد تقی مدرسی) - تفسیر نور (محسن قرائتی).

۱-۱-۵. پرسش‌های پژوهش

سؤال اصلی: این پژوهش در درجه اول، در صدد پاسخ‌گویی به این پرسش است که؛

دیدگاه مفسران فریقین درباره‌ی مسأله افشاگری در قرآن چیست؟

سؤالات فرعی: در درجه دوم، از دیدگاه مفسران فریقین؛

(الف) آیات افشاگری در مورد چه گروه و یا افرادی مطرح شده است؟

(ب) قرآن تا چه اندازه پرده از رفتار و اعمال دشمنان اسلام بر می‌دارد؟

(ج) اهداف خداوند در افشای اسرار دشمنان اسلام چیست؟

(د) رویکرد قرآن در افشای اسرار مسلمانان یا جامعه اسلامی چگونه است؟

(ه) در چه شرایطی امکان جواز افشاگری وجود دارد؟

۱-۱-۶. فرضیه‌های پژوهش

فرضیه‌های این پژوهش را با توجه به سؤالات فرعی و اصلی می‌توان این گونه بیان کرد:

* آیات افشاگری درباره‌ی دشمنان اسلام و مسلمین که در زمان رسالت و حکومت پیامبر خاتم(ص) در دو طیف؛ خارجی که کفار و مشرکین مکه و یهودیان و مسیحیان اهل کتاب را در بر می‌گیرد، و داخلی که آنها را منافقین می‌خوانند. قرآن هم بصورت کلی و هم مصداقی آنها را بیان کرد.

* خداوند در آیات افشاگری بعد از معرفی حقیقت درونی دشمنان، ویژگی‌ها آنها را بیان می‌کند، و پرده از رفتار و عملکرد آنها نسبت به مسلمانان را بر می‌دارد. سپس با افشای فتنه‌ها و توطئه‌های تاریخی دشمنان را در برابر پیامبر(ص) و مسلمانان رسوا می‌کند.

* هدف اصلی خداوند در نزول آیات افشاگری علاوه بر نصرت و تأیید پیامبر(ص) در انجام رسالتش، نقشه راه کلی و ایده آلی برای همه‌ی مسلمانان و جوامع اسلامی دیگر در مسأله شناخت و چگونگی ارتباط و برخورد با دشمنان اسلام می‌باشد.

* خداوند بطور کلی با افشای اسرار شخصی و حکومتی در جامعه اسلامی مخالف است، لذا همه مسلمانان را از آن نهی می‌کند. چرا که مسأله افشاگری عیوب و اسرار اشخاص به

آبرو و کرامت انسانی افراد در جامعه بر می گردد، که بسیار حائز اهمیت و مورد احترام خداوند است. همچنین مسأله افشاگری اسرار جامعه، علاوه بر زیر سؤال بردن آبروی نظام اسلامی در برابر جوامع دیگر و تأثیر مستقیم در امنیت ملی، اُبّهت و صلابت حکومت اسلامی در نگاه مردم را تحت الشعاع قرار می دهد.

* به نظر می رسد خداوند در قرآن برای جلوگیری از سوء استفاده نهی افشاگری، استثناءاتی را بیان کرده است. مثلاً افشای ظلم ظالم از سوی مظلوم برای احقاق حقش، یا افشاگری در برابر حکومت طاغوت، و یا افشای گروه های منحرف در جامعه اسلامی برای آگاهی آحاد مردم.

۱-۲. مفاهیم و تعاریف

۱-۲-۱. افشاگری در لغت

در فرهنگ لغت نامه های فارسی؛ افشاء به معنای آشکار کردن، فاش نمودن، انتشار دادن و پدیدساختن است. افشاگر به معنای آشکارکننده می باشد. مقصود از افشاگری آشکار کردن و پرده برداری از اسرار و رازها است.^۱

در فرهنگ ابجدی آمده: «أَفْشَى - إِفْشَاءُ الشَّيْءِ: أَنْ يَكُونَ رَازًا مَكْتُومًا، سِرًّا لِفُلَانٍ: رَازُ خُودِ رَازِيٍّ أَسْكَرَهُ، - الرَّجُلُ: إِفْشَاغِيهَاتِ أَنْ مَرَدٌ بَسِيَارٌ شَدَّ».^۲

شیخ طوسی در التبیان درباره ی کلمات مترادف و مخالف افشاء آورده است: «الإفشاء، و الإذاعة، و الإشاعة، و الإعلان، و الاظهار، نظائر و ضده الكتمان، و الاسرار، و الإخفاء».^۳

---

۱. علی اکبر دهخدا، لغت نامه دهخدا، چاپخانه دانشگاه تهران، ۱۳۴۵ ش - عمید حسن، فرهنگ فارسی عمید، رهیاب

نوبین هور، تهران، ۱۳۸۹ ش، ص ۱۳۵

۲. رضا مهیار، فرهنگ ابجدی الفبایی عربی فارسی (ترجمه کامل المنجد الابجدی)، ص: ۱۰۷

۳. محمد بن حسن طوسی، التبیان فی تفسیر القرآن، ج ۳، ص: ۲۷۲

در مجمع البحرین آمده: « (فشا) بقطع همزه مفتوحه، ای اظهار و انشروه بین الناس، من قولهم: "فشا خبره" ای ظهر و انتشار بین الناس، أو من تَفَشَأَ الشَّيْءُ بِالْهَمْزَةِ تَفَشُؤًا إِذَا انْتَشَرَ. فِي الْحَدِيثِ: «أَفْشُوا السَّلَامَ» وَ «إِنْ رَأَى حَسَنَةً دَفَنَهَا وَإِنْ رَأَى سَيِّئَةً أَفْشَاهَا»؛ افشاء در سخن به معنای آشکار کردن و انتشار آن در میان مردم است، و افشای چیزی به معنای انتشار آن می باشد.

صاحب لسان العرب می نویسد: «فَشَا خَبْرَهُ يَفْشُو فُشُوءًا وَ فُشِيًّا: انْتَشَرَ وَ ذَاعَ، وَ فَشَا الشَّيْءُ يَفْشُو فُشُوءًا إِذَا ظَهَرَ، وَ هُوَ عَامٌّ فِي كُلِّ شَيْءٍ، وَ مِنْهُ إِفْشَاءُ السِّرِّ»؛ افشاء از ریشه فشا به معنای انتشار دادن و پخش کردن است، و افشاء چیزی به معنای آشکار کردن آن است، که این کاربرد عام آن است و افشاء راز از آن جمله به شمار می آید.

در کتاب العین نیز آمده: «فشو: فَشَا الشَّيْءُ يَفْشُو فُشُوءًا إِذَا ظَهَرَ، وَ هُوَ عَامٌّ فِي كُلِّ شَيْءٍ، وَ مِنْهُ إِفْشَاءُ السِّرِّ»؛ فشو یعنی ظاهر شدن است، و افشاء چیزی به معنای آشکار شدن آن چیز است.

۱-۲-۲. افشاگری در اصطلاح

ملا احمد نراقی در معراج السعاده می نویسد: « در اصطلاح اسلامی، افشاگری و برملا ساختن راز اعم از کشف و آشکار ساختن عیوب است، زیرا راز گاهی از جمله عیوب است و گاهی نیست. ولی افشاء آن موجب اذیت و اهانت به حق دوستان یا دیگر مسلمانان است؛ خواه آشکار ساختن به گفتار باشد یا به نوشتن یا به رمز و اشاره، و خواه آنچه نقل شده از اعمال باشد یا از اقوال و خواه بر کسی که از او نقل می شود عیب و نقصی باشد یا نباشد».^۴

علامه طباطبایی در تفسیر المیزان ذیل آیه ۱۴۸ سوره نساء در توضیح جمله «جهر بالسوء» بیان کرده: «کلمه "جهر بالسوء من القول" به معنای هر سخنی است که در باره هر کسی گفته شود ناراحت می گردد، مثل نفرین و فحش، چه فحشی که مشتمل بر بدیها و عیبهای طرف

۱. فخرالدین فریحی، مجمع البحرین، ج ۱، ص ۳۳۰

۲. محمد بن مکرم بن منظور، لسان العرب، ج ۱۵، ص ۱۵۵

۳. خلیل بن احمد فراهیدی، کتاب العین، ص ۲۸۹

۴. ملا احمد نراقی، معراج السعاده، ص ۴۶۱

باشد و چه فحشی که در آن بدی‌هایی به دروغ به وی نسبت داده شود، همه اینها سخنانی است که خدای تعالی جهر به آن را و یا به عبارت دیگر اظهار آن را دوست نمی‌دارد...»^۱

آیت الله مکارم نیز در تفسیر نمونه می‌نویسد: «در کل به هر گونه ابراز و اظهار لفظی از بدی‌ها و زشتی‌های شخص یا گروهی که به صورت پنهان است، گفته می‌شود. خواه بصورت شکایت باشد یا حکایت یا نفرین یا مذمت و یا غیبت...»^۲

---

۱. سید محمد حسین طباطبایی، المیزان فی تفسیر القرآن، ج ۵، ص ۱۲۳

۲. ناصر مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج ۴، ص ۱۸۵

فصل دوم:

افشای شرکین